

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

Камінська Наталія Сергіївна

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ:
ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**
Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. На сьогодні є беззаперечним вагоме значення сім'ї в житті кожної людини, суспільства та держави. Саме сім'я для кожної людини – є невичерпним джерелом кохання, відданості й підтримки. У сім'ї відбувається закладання основ моральності, духовності та терпимості. Здорова, міцна сім'я – є запорукою стабільності й процвітання будь-якого суспільства. Сім'я – є тією громадською структурою, в якій передусім відбувається відтворення людини як члена суспільства. Саме в сім'ї починає формуватися світосприйняття людини, формуються її соціальні якості. Сім'я покликана відігравати винятково важливу роль у житті суспільства, його стабілізації, подоланні соціальної напруженості. За своєю природою та призначенням саме сім'я є союзником суспільства щодо вирішення корінних проблем: подолання депопуляції, утвердження моральних засад у суспільстві, соціалізації дітей, розвитку культури й економіки, сімейного підприємництва. Нестабільність сімейно-шлюбних взаємовідносин не є особистою справою людини; ці питання мають бути предметом обговорення на державному рівні, оскільки наслідки високого рівня розлучень та наявність великої кількості неповних сімей здійснюють безпосередній негативний вплив на стабільність та благополуччя суспільства.

Актуальність на сьогодні проблеми зміцнення сім'ї та шлюбу може бути вирішена у тому числі за допомогою вдосконалення відповідних державних механізмів популяризації сімейної політики, або, нажал, врегулювання шлюбнорозлучного законодавства. Оскільки наявність практично повної, нічим не обмеженої свободи розірвання шлюбу не сприяє стабільності соціального інституту шлюбу, і, більше того, легкість розірвання шлюбу дедалі більше приходиться у абсолютну суперечність із завданням держави зміцнювати та підтримувати інститут сім'ї. І як би багато й суперечливо на сьогодні не полемізували про сутність суспільного інституту шлюбу, безперечно одне: головна мета союзу чоловіка та жінки – це продовження роду, народження та виховання дітей. Саме пріоритети прав та інтересів неповнолітніх дітей повинні бути головними принципами шлюбнорозлучного законодавства.

Актуальність цієї теми зумовлена, і тим, що її теоретичне дослідження має безпосереднє значення для практичної діяльності юристів і громадян, які вирішують питання про розірвання шлюбу, також її теоретичне опрацювання дозволить удосконалити законодавство у сфері розірвання шлюбу. Найважливішим завданням сімейної політики має стати розробка механізмів та технологій, які дозволяють активно використовувати можливості сім'ї як громадського інституту у вирішенні складних проблем розвитку нашого суспільства. Сім'я будучи особливою соціальною спільністю всіх цивілізацій виступає найважливішим елементом глобального розвитку. Ідеологія пріоритету сім'ї, її неминуча цінність для життя та розвитку людини та суспільства закріплена у багатьох нормативних актах. Одним із основних положень цих документів є зміцнення та захист інституту сім'ї з боку

суспільства, розробка всіма державами ефективної національної сімейної політики.

Незважаючи на значну кількість досліджень, у яких порушується проблема правового регулювання припинення шлюбу, будь-які комплексні дослідження, в яких би всебічно аналізувався вітчизняний та зарубіжний досвід даного феномена, практично відсутні. Однак теоретичною базою дослідження стала спеціальна література різних авторів на тему дослідження, зокрема О. Антонюк, Т. Боднар, В. Борисова, В. Ватрас, С. Мирза, І. Середницька, О. Сафончик, Р. Стефанчук, І. Тімуш, О. Харитоновна, С. Бичкова, І. Чеховська, В. Четет тощо.

Стан наукової розробленості проблематики діяльності органів РАЦС, судів, у тому числі в галузі питань припинення шлюбу та пов'язаних з цим численних труднощів, нині не відповідають повною мірою практичним потребам.

Нормативною основою дослідження є положення та норми Основного Закону України, законів, підзаконних нормативно-правових актів, постанов КМУ, які є нормативно-правовими основами регулювання шлюбних та після шлюбних взаємовідносин та самої процедури розірвання шлюбу.

Емпіричну базу дослідження склали дані статистичних досліджень, що характеризують розвиток сімейних взаємовідносин за кордоном та в Україні, вітчизняні та міжнародні законодавчі й нормативні акти, документи вітчизняних та зарубіжних організацій, що регулюють здійснення розірвання шлюбу, матеріали науково-практичних конференцій, а також інша інформація, опублікована в періодичній пресі та в системі Інтернет.

Об'єктом дослідження – є суспільні взаємовідносини, що складаються у процесі розірвання шлюбу.

Предметом дослідження – є сучасний стан державного регулювання у сфері розірвання шлюбу.

Метою дослідження є систематизація, оцінка, розробка пріоритетних напрямів правових норм у сфері припинення шлюбу, виявлення проблемних питань інституту шлюбу за нормами вітчизняного законодавства.

Для реалізації даної мети потрібно було вирішення наступних **завдань**:

– дослідити поняття сім'ї та шлюбу як особливої соціально-правової категорії;

– проаналізувати поняття та підстави припинення шлюбу;

– розкрити порядок припинення шлюбу;

– розглянути правові наслідки припинення шлюбних взаємовідносин.

Методи дослідження. Методологічну базу дослідження складають загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз, синтез, індукція, дедукція, лінгвістичний аналіз, функціональний та структурний підходи, використані при дослідженні теоретичної, нормативної, емпіричної основи дослідження та допомогли здійснити всебічне дослідження правовідносин, які складаються під час розірвання шлюбу, і навіть визначити та дослідити коло правовідносин, що слідує після припинення та розірвання шлюбу. Також використовувалися формально-логічний, формально-юридичний

методи, правовий аналіз та спеціальні методи дослідження: комплексний, системний тощо. Зокрема, за допомогою методу логічного аналізу було здійснено логічне обґрунтування зроблених висновків, а також послідовно викладено матеріал дослідження. Метод системно-структурного аналізу використано для обґрунтування основних питань щодо припинення шлюбу, що перебуває у постійному розвитку й встановлення його місця у системі нормативно-правових норм. Використання порівняльного методу надало змогу здійснити порівняння основних норм вітчизняного законодавства з тими нормами, що діяли раніше, а також з відповідними нормами зарубіжних країн та існуючими нормами міжнародного права. Аналіз відповідних факторів та обставин, що сприяють припиненню шлюбу, а також наведення статистичних даних у дослідження зроблено за допомогою аналітичного та статистичного методу. Використання історичного методу надало можливість проаналізувати історичні особливості розвитку шлюбних та сімейних взаємовідносин й питань щодо припинення шлюбу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*

обґрунтовано модифікації суспільної значущості інституту шлюбу, що стали, насамперед, результатом зміни системи соціальних цінностей, серед яких на перший план частіше стали виходити несімейні цінності, пов'язані з особистими досягненнями та особистим благополуччям;

удосконалено

теза, щодо зміни місця та ролі шлюбу у системі соціально-ціннісних взаємодій суспільства, особливо серед молоді, пов'язана також із лібералізацією поглядів на характер статевих взаємовідносин до шлюбу, у шлюбі та поза шлюбом та структурними змінами системи у сфері сімейно-шлюбних взаємовідносин та їхнього відповідного державного регулювання;

дістало подальшого розвитку

теза про те, що на сьогодні інститут шлюбу в нашій країні переживає кризу – зміни, економічна нестабільність, що відбуваються в державі, соціальна незахищеність безпосередньо впливають і на сферу шлюбно-сімейних взаємостосунків; зберігається тенденція зростання кількості розірваних шлюбів, дедалі більше молодих пар, які живуть у фактичних сімейних взаємовідносинах (цивільному шлюбі), зростає кількість ранніх шлюбів, багато молодих пар не хочуть мати дітей тощо.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерської роботи стали підґрунтям для написання тез доповідей на конференцію «Могилянські читання-2021» на тему «Особливості шлюбних договорів».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отримані висновки дозволяють виробити практичні рекомендації щодо усвідомленням того факту, що без системного підходу щодо формування сімейно-шлюбних взаємовідносин неможливо очікувати отримання будь-яких задовільних результатів для ефективного існування суспільством.

Висновки та пропозиції можуть використовуватися у практичній діяльності, судовій практиці, а також у навчальному процесі при викладанні

курсів «Сімейне право», «Громадянське право», «Соціальна та гуманітарна політика» та спеціальних навчальних дисциплін цивілістичної спрямованості при розробці навчально-методичної літератури.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 99 сторінок, із них 75 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведені результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У першому розділі «Теоретичні поняття та правової природи припинення шлюбу» охарактеризовано теоретичні підходи щодо історичних особливостей та сучасних тенденцій розуміння шлюбу. Проаналізовані особливості правовідносин, що передують укладанню шлюбу.

Наголошено, що інститут шлюбу без перебільшення можна назвати ключовим у сучасному суспільстві. Він належать до таких явищ, інтерес до яких не слабшає з моменту їх виникнення до наших днів, що пояснюється їх багатогранністю та значимістю в житті людей. Шлюб тісно пов'язаний із поняттям сім'ї та є його основою. Об'єктом вивчення різних наук є шлюб і сім'я: філософії, соціології, права, медицини, психології тощо. З урахуванням їхньої специфіки вивчаються різні сторони та спрямованості, ознаки, властивості даних соціальних феноменів тощо. Лише ті сторони життєдіяльності сім'ї становлять інтерес для юридичних наук, які можуть бути піддані правовому регулюванню.

Встановлено, що сім'я – це не з чим не зрівняний громадський організм, котрий здійснює та забезпечує задоволення цілого комплексу нагальних людських потреб (народження й виховання дітей, духовного спілкування, взаємна моральна й матеріальна підтримка членів сім'ї тощо), у зв'язку з чим передбачаються особливі заходи щодо її заступництва й захисту з боку держави й чинного законодавства (сімейного, цивільного, кримінального тощо). Цінність сім'ї та її особлива роль у суспільному розвитку й формування кожної людини визнано світовою спільнотою.

Зроблено висновок, що сімейно-демографічна політика нашої держави є, як відомо, цілісною системою організаційно-правових, економічних, адміністративних заходів, заснованих на певних принципах і спрямованих на максимальне поліпшення умов та якості життя кожної вітчизняної родини. Відповідно, найважливішою метою сімейно-демографічної політики є радикальне підвищення народжуваності та зниження смертності серед усіх категорій населення. Незважаючи на заплановані нормативно-правові та соціально-економічні заходи, негативна тенденція наростання деструктивних процесів у сім'ї, у сімейно-демографічній сфері фактично зберігається.

Ефективність сімейно-демографічної політики в сучасних умовах, на наш погляд, залежить від цілого ряду об'єктивних та суб'єктивних факторів. Необхідні комплексні заходи, а також спільні зусилля всього суспільства щодо вирішення цих важливих для життєдіяльності всієї держави проблем.

Таким чином, вказана ситуація потребує негайних заходів з боку держави та суспільства. Існує гостра необхідність у збільшенні матеріальної підтримки материнства, та у зміні світогляду людей щодо ролі традиційного інституту сім'ї та шлюбу. У цьому непростому завданні важливу роль має відіграти держава. Тільки спільними зусиллями держави, різних громадських інститутів організацій та церковних організацій можна змінити ситуацію на краще. Сучасна криза сімейно-шлюбних взаємовідносин та їхні негативні наслідки часто пов'язується із загальною соціокультурною кризою, що виникла після розпаду Радянського Союзу, коли колишні цінності, життєві орієнтири втратили свою значимість. Тому зараз особливу актуальність набуває завдання розробки нових морально-ціннісних орієнтирів, зрозумілих та привабливих для широких верств суспільства. Важлива роль у процесах розробки повинна належати державі.

У другому розділі *«Поняття та підстави припинення шлюбу»* досліджено, що однозначного поняття та змісту категорії розірвання шлюбу на сьогодні не існує, що пояснюється особливостями законодавчих норм. Однак, підставами для припинення шлюбу, у відповідності до загальноприйнятих норм, можемо віднести: настання смерті одного із подружжя; оголошення в судовому порядку одного із подружжя померлим; процедуру розірвання шлюбу. Розірвання шлюбу – є не лише однією із підстав припинення шлюбних взаємовідносин. Розірвання шлюбу, на відмінну від природних умов припинення шлюбу, відбувається виключно за наявності бажання та волі одного із подружжя припинити такий шлюб. Процедура розірвання шлюбу тягне за собою також зміну або припинення особистих й майнових правовідносин між колишнім подружжям тощо.

Наголошено, що розірвання шлюбу, виконуючи функцію однієї з підстав припинення шлюбного союзу та подружніх правовідносини, що спрямоване на захист прав подружжя, є можливо за умов здійснення відповідних дій в органах РАЦСу або в суді, в якому вони розглядатимуться як самостійні форми захисту шлюбно-подружніх прав та взаємовідносин. Підстави та порядок розірвання шлюбу передбачені відповідними нормами СК України. Однак, оскільки відповідно до норм ЦК України розірвання шлюбу входить до переліку актів громадянського стану, що підлягають державній реєстрації, під час регулювання відповідних відносин слід керуватися і спеціальним ЗУ *«Про державну реєстрацію актів громадянського стану»*.

Зроблено висновок, що державна реєстрація розірвання шлюбу органами РАЦС як особлива процедура виконує правостановлююче та правоприпиняюче значення і має розглядатися виходячи з розуміння розірвання шлюбу як способу захисту сімейних прав у контексті однієї з передбачених законом форм захисту прав подружжя. Наголошено, що норми

чинного вітчизняного законодавства не «пов'язують» момент настання правових наслідків розірвання шлюбу у суді з моментом здійснення актового запису в органах РАЦС. Державна реєстрація розірвання шлюбу як особлива процедура, незалежно від того, чи був він розірваний в органах РАЦС або в суді, що виконує охоронну функції у сфері захисту прав та інтересів подружжя та колишнього подружжя як форма захисту шлюбно-сімейних прав. Правове значення має момент припинення шлюбу, оскільки саме з цього моменту змінюється сімейно-правовий статус подружжя. Як було встановлено, саме державна реєстрація розірвання шлюбу підтверджує не тільки виконання волі подружжя (одного з них), а й рішення держави в особі уповноважених органів щодо неможливості збереження даного шлюбного союзу, відповідно, дії органів державної влади щодо реєстрації розірвання шлюбу мають правостановлююче значення та підтверджують особисте рішення подружжя про його припинення. Крім того, державна реєстрація розірвання шлюбу як форма захисту прав подружжя, що розриває шлюб, має особливе значення в контексті розуміння розірвання шлюбу як юридичного факту, спрямованого на припинення подружніх правовідносин та забезпечення захисту сімейних прав, встановлення визначеності сімейно-шлюбних правовідносин. Розірвання шлюбу та наступна процедура державної реєстрації цього акта цивільного стану в органах РАЦС має на меті захист прав та інтересів подружжя та колишнього подружжя, сама реєстрація виконує публічну функцію визнання рішення подружжя про припинення статусу подружжя між ними і реалізується як одна з форм захисту шлюбно-сімейних прав.

У третьому розділі *«Особливості порядку припинення шлюбу та подолання негативних наслідків припинення шлюбних взаємовідносин»* з'ясовано, що ефективність державного регулювання шлюбно-сімейних взаємовідносин в Україні має надзвичайно важливе значення для відновлення та подальшого розвитку нашої держави. Питання щодо ефективного врегулювання шлюбно-сімейних взаємовідносин у процесі розвитку та становлення нашої держави в економічному, соціальному, культурному, моральному, етичному плані, є найбільш актуальним, оскільки останні становлять основу формування та розвитку суспільства в цілому. Сім'я завжди виступала особливим соціальним утворенням та найважливішим елементом розвитку у всіх цивілізаціях. Ідеологію пріоритету сім'ї, її неминучої цінності для людини й суспільства закріплено в багатьох нормативно-правових актах, одним із головних положень котрих є зміцнення та захист сім'ї з боку суспільства, розроблення відповідної ефективної сімейної політики.

Доведено, що за сучасних умов розвитку шлюбно-сімейних взаємовідносин розірвання шлюбу було й залишається найпоширенішою формою припинення шлюбу. Наша держава, на сьогодні займає в Європі, на превеликий жаль, не почесне перше місце за кількістю розлучень, оскільки за даними Держкомстату розривають шлюб 44,3 % вітчизняних подружніх пар. При цьому лівова частка розірвання шлюбів відбувається за рішенням суду

шляхом подання позовної заяви одним із подружжя, що можна вже простежити за даними Єдиного державного реєстру судових рішень. У зв'язку із цим виникає багато як теоретичних, так і практичних питань, пов'язаних із припиненням шлюбу шляхом його розірвання у позовному провадженні. Встановлення проблемних моментів розірвання шлюбу надасть можливість удосконалити законодавче регулювання цього питання, а також механізм розірвання шлюбу у вітчизняних умовах.

Зроблено висновок, що всі проблеми, що стосуються створення, функціонування та розпаду сім'ї, включаючи, зрозуміло, і правові проблеми завжди були, є і будуть особливо актуальними, оскільки шлюб і сім'я є неперехідними цінностями, що є невід'ємною частиною людської цивілізації в цілому. Невипадково принцип державної охорони, підтримки та захисту сім'ї зведено в ранг основного конституційного принципу та є частиною основ конституційного устрою. У суспільстві, як, втім, на будь-якому етапі його розвитку приватна справа двох – чи продовжить існування їхній шлюбний союз, або його необхідно припинити, набуває якості громадського інтересу. Суспільство стоїть перед вибором однієї з двох «зол»: з одного боку, збереження сім'ї, в якій конфліктні взаємовідносини між подружжям надають негативний, часом згубний вплив на виховання неповнолітніх дітей, особливо, якщо при цьому повсякденне життя сім'ї становлять жорстокість і насильство по відношенню до жінки та дітям; з іншого боку, розлучення, що означає розпад сім'ї та подальше виховання дітей у неповній, найчастіше материнській, сім'ї у багатьох випадках породжує бездоглядність дітей і, як наслідок – зростаючу у всьому світі злочинність неповнолітніх, не кажучи вже про те, що діти в неповній сім'ї не можуть набути навичок внутрішньосімейного спілкування між особами протилежної статі, що робить їх погано підготовленими до майбутнього сімейного життя.

ВИСНОВКИ

Проблеми дослідження припинення шлюбу набувають особливої актуальності в умовах непростой демографічної ситуації та глибокої затяжної кризи сім'ї не лише в нашій державі, але й у більшості держав світу, оскільки відкритість кордонів створила можливість не лише одружитися з громадянами далекого та ближнього зарубіжжя, але й привнесла потребу більш широкого використання інструментарію міжнародного приватного права у вирішення питань, пов'язаних із розірванням шлюбу. Держава виступаючи партнером сім'ї покликана брати активну участь у процесах її адаптації до суттєво нових соціально-економічних умов, здійснювати постійне коригування вказаних умови, виходячи із соціально значущих інтересів самої сім'ї, її життєдіяльності. Йдеться не про здійснення опіки сім'ї чи заміни її функцій, а про створення відповідних макроумов за допомогою законів, указів, різних урядових рішень, які багато в чому можуть визначати життєдіяльність сім'ї в суспільстві, активізувати чи, навпаки, ускладнювати її функціонування.

Результати дослідження дають змогу зробити наступні висновки.

1. Сім'ю можна визначити як соціальну групу людей, взаємопов'язаних між собою через спорідненість або факт шлюбу, а також інших юридичних фактів, що володіють спільністю інтересів і несуть основне соціальне навантаження, пов'язане з потребами суспільства у відтворенні його членів. З наведеного визначення сім'ї можна назвати ряд специфічних ознак, що характеризують це явище:

- сім'я – це завжди група людей; будь-яких чисельних меж, що обмежують розмір цієї групи, не наводиться, однак робиться обов'язкова вказівка на той факт, що ця група незначна за своїми розмірами;

- в основі утворення та подальшого взаємного існування такої групи лежить кровний взаємозв'язок (іноді говорять також про шлюбні взаємозв'язки);

- крім фактів кривності та шлюбу, сім'ю об'єднують і спільність побуту, і взаємна моральна відповідальність перед іншими членами суспільства;

- роль сім'ї у суспільстві зумовлена потребами останнього у фізичному та духовному відтворенні його членів.

Дуже важлива і багатогранна роль сім'ї у житті суспільства, держави та конкретної особистості. Мало того, що за допомогою сім'ї значною мірою задовольняється одна з її соціальних потреб – потреба у спілкуванні, сім'я також певною мірою сприяє реалізації її потенціалу та суттєвих інтересів. У той самий час сім'я впливає і на життя суспільства, оскільки відіграє найважливішу роль продовження роду людського, у вихованні підростаючого покоління, становленні його повноправним членом нашого суспільства, у формуванні та розвитку вільної і самостійної особистості. Однією з основних ознак сім'ї є спільне проживання її членів. Бажання жити разом, під одним дахом, однаковим укладом зазвичай пояснює прагнення укласти шлюб, служить лейтмотивом дій та вчинків, взаємопов'язаних із його оформленням у встановленому законом порядку. Відсутність такого бажання може свідчити про фіктивність шлюбу.

2. З точки зору сучасної теорії під припиненням шлюбу розуміємо обумовлене настанням певних юридичних фактів припинення правовідносин, що виникли між подружжям з юридично оформленого шлюбу. Вважаємо, що в цьому визначенні відображені основні характерні риси інституту, що аналізується:

- а) припинення шлюбу завжди взаємопов'язане з настанням певних обставин (юридичних фактів). До останніх СК України відносить смерть чоловіка; оголошення одного з подружжя померлим; розірвання шлюбу;

- б) припинення шлюбу завжди взаємопов'язане з автоматичним припиненням більшості правовідносин, що виникли між його учасниками;

- в) юридичне значення має припинення зареєстрованого шлюбу. Тільки в даному випадку взаємовідносини, що виникли між людьми, підпадають під дію норм сімейного законодавства і тільки в такій ситуації можливий захист їхніх прав та інтересів з боку держави;

г) припинення шлюбу завжди взаємопов'язане з юридичним оформленням цього факту;

д) припинення шлюбу поряд з усім вищесказаним є і в той же час і підставою виникнення нових, самостійних правовідносин (наприклад, аліментні зобов'язання колишнього подружжя).

Як було зазначено, припинення шлюбу можливе лише у разі настання умов, зазначених у законі. Всі ці умови можуть бути класифіковані за різними підставами. Так, залежно від волі та бажання сторін на припинення шлюбу юридичні факти, що лежать у його основі, можна поділити на дві групи:

- вимушені (смерть одного з подружжя);
- добровільні (визнання чоловіка померлим; розірвання шлюбу).

Залежно від органу, який реалізує процедуру припинення шлюбу:

- шлюб, який припиняється органами РАЦС;
- шлюб, який припиняється у порядку судового провадження.

З погляду моменту припинення шлюбу:

- шлюби, визнані припиненими на момент смерті;
- шлюби, припинені на момент винесення відповідного судового рішення.

За будь-якого підходу це негативне, болісне явище. Й крім того законодавчі норми встановлюють неможливість продовження шлюбу проти волі одного з подружжя і забезпечують тим самим реалізацію особистого немайнового права особи на розірвання шлюбу.

3. Розірвання шлюбу в Україні може здійснюватися у позасудовому та судовому порядку. У позасудовому порядку шлюб розривається органами РАЦС для подружжя, котре не має дітей, а також тих, хто є взаємно згодними на розірвання шлюбу.

а). Для того, аби розірвати шлюб у вказаному порядку, подружжя повинно звернутися до РАЦСу за місцем реєстрації проживання одного з них й особисто подати заяву щодо розірвання шлюбу (бланки відповідної заяви надаються у РАЦСі). Важливою умовою є особиста явка як чоловіка, так і дружини. В той же час нормами сімейного законодавства встановлено, що якщо один із подружжя внаслідок поважної причини не може особисто подати цю заяву, то її (нотаріально засвідчену чи прирівняну до неї) може подати інший із подружжя.

б). Під час подачі заяви щодо розірвання шлюбу необхідним є пред'явлення відповідних документів, що посвідчують особи подружжя (паспорт), оригінал свідоцтва щодо укладення шлюбу, а також сплата державного мита за подання заяви щодо розірвання шлюбу, тому варто мати у наявності обліковий номер картки платника податків (ідентифікаційний код), який пред'являється у банку під час оплати даного мита.

в). У результаті на підставі поданої подружжям заяви про розірвання шлюбу орган РАЦС складає запис щодо розірвання шлюбу після закінчення одного місяця від дня подання заяви, якщо вона не була відкликана, з

подальшим проставленням відповідної позначки у паспортах подружжя.

г). Явка сторін після закінчення місяця до органу РАЦС також обов'язкова, але у разі, якщо один із подружжя не може з'явитися у зазначений строк, ним може бути подано заяву щодо розгляду заяви про розірвання шлюбу без його участі.

д). Законом додатково встановлено виняток щодо правила обов'язкового подання заяви про розірвання шлюбу двома подружжям. Зокрема, органом РАЦС шлюб може бути розірвано і на підставі заяви лише одного з подружжя. У цьому випадку йдеться про окремих випадок, коли іншого з подружжя визнано безвісти зниклим чи недієздатним. Відповідно, така особа не може виявити волю щодо розірвання шлюбу внаслідок психічної неможливості її сформулювати (якщо особа недієздатна) або ж через фізичну відсутність (якщо особа визнана безвісти зниклою).

Щодо судового порядку розірвання шлюбу, то зазначений може здійснюватися у двох напрямках.

а). Розірвання шлюбу в судовому порядку може мати місце на підставі загальної заяви подружжя, у якого є діти. Зазначена заява подається до суду відповідно до зареєстрованого місця проживання дружини/чоловіка.

б). Інший напрямок порядку розірвання шлюбу в судовому порядку є найпоширенішим. Зокрема, йдеться про розірвання шлюбу на підставі позовної заяви одного з подружжя. У цьому випадку ініціатором розлучення є лише чоловік чи дружина і, відповідно, існує суперечка між подружжям.

4. Шлюб є особливою соціально-правовою цінністю, однак його розірвання має негативні наслідки, що призводять до припинення подружніх правовідносин. Разом з тим саме розірвання шлюбу як підстава припинення правовідносин подружжя не отримало однозначного тлумачення у сімейно-правовій доктрині. Захист сім'ї та шлюбу має основне конституційне значення. Внаслідок розірвання шлюбу сім'я розпадається, припиняються подружні правовідносини, але це може бути єдино можливий та доцільний спосіб захисту прав подружжя та інших членів сім'ї. Розірвання шлюбу як сімейної цінності пріоритетно спрямовано за захист прав подружжя та ціннісних орієнтирів, що склалися у сімейно-шлюбних взаємовідносинах. Питання правового осмислення форм і засобів захисту припинення правовідносин подружжя та визначення розірвання шлюбу з правової природи як способу захисту шлюбно-сімейних прав із соціально-етичних, сімейно-ціннісних та правових позицій набувають особливої актуальності в умовах непростой демографічної ситуації та глибокого затяжної кризи сім'ї та шлюбно-подружніх взаємовідносин, що складаються в сучасному світі. Подальше критичне зростання кількості тих, хто продовжує процеси розлучення у встановленому законом порядку, а також дедалі більше поширення так званих «фактичних розлучень» породжує безліч теоретичних та практичних проблем, які потребують пильної уваги та ефективного регулювання з боку держави та суспільства. З точки зору забезпечення балансу інтересів держави, подружжя, інших членів сім'ї досить нагальною є вирішення проблеми забезпечення захисту прав та інтересів подружжя, які

розривають шлюб та нівелювання негативних наслідків такого процесу.

АНОТАЦІЯ

У сучасному цивілізованому світі законодавства різних держав чітко регламентують умови та порядок укладення шлюбу, права та обов'язки подружжя в ньому, підстави припинення та визнання шлюбу недійсним і низку інших, не менш важливих питань.

На сьогодні шлюб та сім'я відносяться до таких явищ, інтерес до яких не слабшає з моменту їхнього виникнення й до наших днів, що пояснюється їх багатогранністю та значимістю у житті людей, суспільства, держави.

Загальноновизнано, що шлюб та сім'я є об'єктом вивчення різних наук: філософії, соціології, права, медицини, психології та ін. З урахуванням їхньої спрямованості та специфіки вивчаються різні сторони, ознаки, властивості цих значущих соціальних феноменів.

Наголошено, що для сучасних наук цікаві лише ті сторони життєдіяльності сім'ї, які можуть бути піддані державному регулюванню. Цінність шлюбу як жорстко контрольованого соціального утворення в Україні знижується з різних причин. Серед них низька стабільність шлюбів і зростання привабливості індивідуального приватного життя, яке все більше поширюється у зв'язку з трансформуванням норм сімейно-шлюбних взаємовідносин у всьому світі.

Встановлено, що модифікація суспільної значущості інституту шлюбу стала, насамперед, результатом зміни системи соціальних цінностей, серед яких першому плані частіше стали виходити несімейні цінності, пов'язані з особистими досягненнями та особистим благополуччям. Зміна місця шлюбу у системі соціально-ціннісних взаємодій суспільства, особливо серед молоді, пов'язано також із лібералізацією поглядів на характер статевих взаємовідносин до шлюбу, у шлюбі та поза шлюбом та структурними змінами системи у сфері сімейно-шлюбних взаємовідносин.

Доведено, що інститут шлюбу в Україні переживає тривалу глибоку кризу. Зміни, що відбуваються у державі, економічна нестабільність, соціальна незахищеність безпосередньо впливають й на сферу шлюбно-сімейних стосунків. Зростає кількість розірваних шлюбів, дедалі більше молодих пар, які живуть у фактичних сімейних взаємовідносинах (цивільному шлюбі), зростає кількість ранніх шлюбів, багато молодих пар не хочуть мати дітей. Все вказане потребує виваженої державної політики та ефективних механізмів державного регулювання.

Ключові слова: сім'я, шлюб, сімейно-шлюбні взаємовідносини, розлучення, розірвання шлюбу, реєстрація.

SUMMARY

In the modern civilized world, the laws of different states clearly regulate the conditions and procedure for marriage, the rights and obligations of the spouses in it, the grounds for termination and invalidation of marriage and a number of other,

no less important issues. Today, marriage and the family are such phenomena, the interest in which has not diminished since their inception and to the present day, due to their diversity and importance in the lives of people, society and the state. It is generally accepted that marriage and the family are the object of study of various sciences: philosophy, sociology, law, medicine, psychology and others. Taking into account their orientation and specificity, various aspects, signs, properties of these significant social phenomena are studied. It is emphasized that modern sciences are of interest only to those aspects of family life that can be subject to state regulation. The value of marriage as a tightly controlled social entity in Ukraine is declining for various reasons. Among them are the low stability of marriages and the growing attractiveness of individual privacy, which is becoming more widespread in connection with the transformation of the norms of family and marital relationships around the world. It is established that the modification of the social significance of the institution of marriage was primarily the result of changes in the system of social values, among which non-family values related to personal achievements and personal well-being began to come to the fore. Changing the place of marriage in the system of social and value interactions of society, especially among young people, is also associated with the liberalization of views on the nature of sexual relations before marriage, in and out of marriage and structural changes in the family-marital relationship. It is proved that the institution of marriage in Ukraine is experiencing a long deep crisis. Changes in the state, economic instability, social insecurity directly affect the sphere of marital and family relations. The number of divorces is growing, more and more young couples are living in de facto marital relationships (civil marriages), the number of early marriages is growing, and many young couples do not want to have children. All this requires a balanced state policy and effective mechanisms of state regulation.

Key words: family, marriage, family-marriage relations, divorce, divorce, registration.